dit artikel zich tegen gedwongen winkelnering richt en het besteden van inkomsten in den zin van genoemd artikel inhoudt dat de inkomsten aan den werknemer en niet aan een ander ten goede komen, niet kan worden aanvaard; dat toch zodanige beperking in dit artikel niet valt te lezen en integendeel de ruime bewoordingen daarvan ieder beding tussen werkgever en arbeider over de besteding van de inkomsten van dezen laatsten bestrijken, dat dan ook een beding als te dezen, waarbij de arbeider verplicht wordt een deel van zijn inkomsten aan den werkgever af te staan om dit ten bate van anderen te gebruiken, zeker geoordeeld moet worden onder de in dit artikel verboden bedingen te zijn begrepen". *Prof. Gerbrandy* t.a.p. meent dat de beslissing in het algemeen regelingen betreffende fooienpotten niet aantast, *Mr. Rutten* is van oordeel, dat de Westlandse optrad slechts als vertegenwoordiger van de chauffeurs en dat slechts van laatstgenoemden had kunnen worden teruggevorderd, *Mr. Zonderland* acht de beslissing juist. — Het wil ons voorkomen dat, ervan uitgaande — hetgeen hier het geval was —, dat de regeling moest worden geacht een bestanddeel te hebben uitgemaakt van de voorwaarden der dienstbetrekking, de H.R. moeilijk aan de hand van de tekst van art. 1637*s*, een andere beslissing kon nemen. Toegegeven moet worden dat het praktisch effect onbevredigend is en dat de Westlandse de dupe is geworden van wederzijdse aanspraken en eisen van twee groepen van haar werknemers, hetgeen echter wellicht te voorkomen ware geweest door deze figuur in een andere juridische vorm te gieten [2]). Niet te ontkennen is o.i. dat de aanspraak van de chauffeurs op meedelen in de fooien te verdedigen is. Of het arrest invloed heeft op andere regelingen omtrent verdeling van fooien, moet worden afgewacht, de mening van *Prof Gerbrandy* dienaangaande lijkt ons wat te optimistisch.

ZEELAND ER OP OF ER ONDER ?

Werkgelegenheids- en andere ontwikkelingsproblemen

DOOR K. VAN DIJK

In november 1945 verscheen van de hand van de heren jhr. ir. J. de Ranitz, b.i. en ir. M. de Vink, l.i., een „oproep tot Zeeuwsche actie voor een beter en welvarender Zeeland", getiteld: „Er op of er onder".[1])

De beide auteurs luiden om beurten de noodklok en de doodsklok over het Zeeuwse gewest, dat alles behalve florissant de tweede wereldoorlog was ingegaan en „bloedloos, moe, oud, verward en tenslotte vrijwel doodgeslagen" uit de bevrijding gekomen was.

Na in de inleiding geconstateerd te hebben, dat het reeds decennia vóór deze rampspoedige oorlogsjaren tot verval terugzakkende Zeeland langs

1) Uitgave firma G. W. den Boer, Middelburg.

enkele uit te stippelen grote richtlijnen tot wederopbloei moet en kan gebracht worden en dat de algemene toestand in Zeeland zorgwekkend is, volgen beschouwingen over het economisch, het demografisch en het cultureel aspect.

Hoewel de verleiding groot is de auteurs in hun beschouwingen op de voet te volgen, het bestek van deze bijdrage laat zulk een uitweiding niet toe.

Samenvattend komen zij hierop neer, dat vóór de tweede wereldoorlog een steeds verder woekerende splitsing in de agrarische bedrijven gaande was, welke een groot aantal economisch niet meer verantwoorde bedrijfjes opleverde. In grote streken van Zeeland (speciaal Walcheren) was de gemiddelde bedrijfsgrootte onder het toelaatbare minimum gedaald. Verspreide ligging en te geringe grootte der landerijen verhinderden zowel economische als moderne exploitatie; te weinig draagkracht, bekwaamheid, scholing en/of kapitaal waren oorzaak, dat huwbare boerenzoons genoodzaakt waren op het ouderlijk bedrijf(je) te blijven vegeteren, een situatie, welke nog verergerd werd door de toen reeds bestaande landhonger.

Aan de dreigende „proletarisering" van de Zeeuwse boerenstand konden degenen, die migreerden naar de nieuwe Zuiderzeepolders (of vroeger emigreerden naar Amerika) zich onttrekken; ook zocht men wel een bestaan in de industrie (meestal buiten Zeeland).

De eenzijdige en overwegend agrarische structuur — het is zelden een voordeel voor een streek of stad om één bestaansbron te hebben — werd te weinig doorbroken door industriegebieden van betekenis. Slechts Vlissingen en de streek tussen Terneuzen en Sas van Gent vormden de gunstige uitzonderingen op de regel, samen met het textielgebied in het land van Hulst.

Middelburg, Goes en Zierikzee telden ook een aantal middelgrote tot kleinere industriële bedrijven, doch de algemene industriële ontwikkeling was geheel onvoldoende, evenals de algemene scholing der bevolking, zowel voor de agrarische bedrijven als voor de industrie.

In Zeeland is het uiterst moeilijk om voor ondernemingen het benodigde kapitaal te verkrijgen. Kapitaal-import uit de overige provincies is in het algemeen weinig gelukt en in de provincie zelve bleek het òf niet in voldoende mate aanwezig, dan wel schrok men terug voor investering in nieuwe ondernemingen.

De zorgelijke economische omstandigheden hebben ook invloed gehad op de demografische toestand. Gebrek aan werkgelegenheid, aan mogelijkheden om sluimerende initiatieven in werkkracht, respectievelijk werkgelegenheid om te zetten, om beschikbare kapitalen op aantrekkelijke wijze te beleggen, hebben geleid tot een niet te onderschatten migratie en emigratie uit de provincie. Niet alleen is de bevolking daardoor sedert decennia quantitatief verminderd, doch — hetgeen veel erger is — ook qualitatief achteruitgegaan.

Een qualitatieve achteruitgang, welke geleid heeft tot versnelde aftakeling van het economisch leven.

Voortdurende afvloeiing van het jonge, levenskrachtige, meest productieve en ondernemende deel van de bevolking leidt onherroepelijk tot daling van het geboorte-overschot, veroudering van de bevolking, verslapping van de

ondernemingslust en -durf, verschraling van het culturele leven, kortom tot versmalling en verzwakking van de basis, waarop het leven in al zijn schakeringen zich afspeelt.

De oorlog, de bezetting en de bevrijding hebben de provincie wel zo ongeveer de nekslag gegeven. Haar hoofdstad verwoest, de landbouw ontredderd door de inundaties, de industrie ontmanteld en vernield, de waterstaatkundige toestand zeer slecht, de bodem verzilt, het natuurschoon langs de kust ernstig beschadigd door verdedigingswerken en de hoge zeewaterstand aan de binnenzijde.

Het lijkt overbodig nog meer gedetailleerd op deze klaagzangen in te gaan. De auteurs hebben zich niet aan overdrijving schuldig gemaakt en het merkwaardige is helaas, dat thans, ruim elf jaren na de verschijning van hun oproep tot „Zeeuwsche actie voor een beter en welvarender Zeeland", hun geschrift op verschillende onderdelen nog dezelfde actualiteit bezit als toen.

Indien wij thans niettemin kunnen constateren dat de algemene situatie veel verbeterd is, dan zijn hiervoor bijzondere oorzaken aan te wijzen.

Het herstel van de oorlogsschade heeft grondig plaats gehad en toen het aanzien van Zeeland in menig opzicht weer meer aantrekkelijk werd, kwam de watersnood van 1 februari 1953 de zaken op Schouwen en Duiveland, Tholen, St. Philipsland, Noord- en Zuid-Beveland weer grondig ruïneren, ditmaal ten koste van honderden mensenlevens.

De ruwe ingrepen van oorlogs- en natuurgeweld hebben grote eenmalige werken, gepaard gaande met een snelle uitvoering, noodzakelijk gemaakt. Dijkherstel, landbouwherstel, wederopbouw van woningen en bedrijfsgebouwen, verbetering van de algemene waterstaatkundige toestand en „last but not least" de grote herverkavelingen op Walcheren (bijna voltooid) en in de overige hiervoor opgesomde gebieden (in volle uitvoering en binnen enkele jaren gereed) zijn wel duur gekochte, maar niettemin zeer waardevolle bijdragen ter verbetering van de vooruitzichten in de agrarische sector.

Op het gebied van de mechanisatie in de landbouw, gemeten naar het gemiddeld motorisch vermogen per hectare, neemt Zeeland thans onbetwist de eerste plaats in de rij der Nederlandse provincies in.

Vooral de talrijke landbouwers, die na de watersnood hun inventaris moesten vernieuwen, hebben hun rampschadevergoeding voor een belangrijk deel belegd in de meest moderne landbouwmachines.

Al zijn vele landerijen qualitatief door de langdurige inwerking van het zoute water sterk achteruitgegaan en al zal het nog jaren duren alvorens de structuur van de bodem weer geheel normaal geworden zal zijn, toch staat er als groot voordeel tegenover, dat de herverkavelde bedrijven in het algemeen een economisch meer verantwoorde oppervlakte verkregen hebben en dat de meest efficiënte bedrijfsvoering op veel groter schaal mogelijk is geworden.

Zonder de rampen van oorlog en watersnood zouden die herverkavelingen ook eenmaal tot stand gekomen zijn, maar dan vele jaren later.

Natuurlijk deelt Zeeland ook in de algemeen gunstige conjunctuur van de laatste jaren, zodat er uit een oogpunt van werkgelegenheid momenteel niet meer klachten en/of wensen bestaan dan in andere, qua structuur en ligging vergelijkbare delen des lands.

In 1938 telde Zeeland rond 254.000 inwoners; in januari waren er 11.381 werklozen (140 °/₀₀ van de mannelijke beroepsbevolking), in december zelfs 12.884 (of 159 °/₀₀).

Landelijk waren de pro mille-cijfers voor die maanden respectievelijk 160 en 158.

Het gemiddelde maandelijkse absolute werkloosheidscijfer bedroeg 6.086, dit is 75 °/₀₀, landelijk 129 °/₀₀.

Vooral de maanden januari t/m april, november en december, met de grote seizoenwerkloosheid in de landbouw, beïnvloedden het maandgemiddelde nadelig.

In de na-oorlogse jaren is het met de omvang der werkloosheid gelukkig snel bergafwaarts gegaan.

Het jaar 1946 toonde een maandgemiddelde van 1.656 = 20 °/₀₀ van de mannelijke beroepsbevolking tegen een gemiddelde van 31 °/₀₀ voor Neder-land.

Over 1949 bedroegen deze getallen achtereenvolgens 1.107, 14 °/₀₀ en 21 °/₀₀.

Het wegvallen van het zogenaamde Korea-effect en de teruggang in de activiteiten als gevolg van het herstel der oorlogsschade brachten de gemiddelde absolute werkloosheidscijfers over 1952 weder op 2.459, dit is 28 °/₀₀ van de mannelijke beroepsbevolking in de provincie, tegen 42 °/₀₀ voor geheel Nederland.

Langzaam maar zeker trad een verslechtering in, de vrees voor terugkeer van de vóóroorlogse ongunstige werkloosheidscijfers bekroop weer de harten van de velen, die van die situatie direct of indirect slachtoffer waren geweest.

Het rampjaar 1953 deed de gang van zaken wel grondig omkeren. De navolgende cijfers spreken voor zichzelf.

jaar	gemiddelde werkloosheid per maand	°/₀₀ der mannelijke beroepsbevolking	idem voor Nederland
1953	1.224	15	30
1954	1.430	17	21
1955	1.318	15	16
1956	1.407	17	12

De bevolking van Zeeland nam sedert 1938 in aantal toe van rond 254.000 tot 278.000 in 1956, waarvan 139.738 mannen en 138.642 vrouwen.

De mannelijke beroepsbevolking omvat 85.000 personen. In 1956 toonde de verdeling der werkgelegenheid het volgende beeld:

sectoren	mannen	vrouwen
nijverheid	35.0 %	17.9 %
landbouw	29.6 %	13.5 %
visserij	1.4 %	0.1 %
diensten	34.0 %	68.5 %

Voor mannen is de werkgelegenheid dus groter in de sectoren nijverheid en diensten, te weten 35 % plus 34 % is 69 %; de landbouw en visserij, samen 31 %, komen op de derde plaats.

De sterk overwegende positie van de landbouw is geleidelijk afgenomen, ofschoon in de dienstensector de bedrijvigheid direct of indirect door de landbouw gunstig wordt beïnvloed.

Ook het aandeel, dat vrouwen in de sector landbouw hebben, is geringer dan vroeger; zij vinden vooral emplooi in de sectoren diensten en nijverheid.

Zo lang de nog in uitvoering zijnde grote herverkavelingen en de uitvoering van het zogenaamde Drie-Eilandenplan, waarvan men verwacht, dat het omstreeks 1961 gereed zal zijn, samen de werkgelegenheid voor 1.500 à 2.000 man verzekeren, ziet het er niet verontrustend uit.

In 1961 zullen herverkavelingen en Drie-Eilandenplan wel voltooid zijn en dan zullen de vrijkomende arbeidskrachten stellig niet en bloc naar de agrarische sector kunnen terugkeren respectievelijk overgaan, noch in de sectoren nijverheid en diensten kunnen worden opgenomen.

De sterk verbeterde landbouwbedrijven zullen als gevolg van efficiënter exploitatie-mogelijkheden en hoge graad van mechanisatie van de landbouw veel minder arbeidskrachten vragen dan voorheen. Het is een teken aan de wand, dat uit het rayon Tholen van het Gewestelijk Arbeidsbureau, waar de herverkavelingen nog in volle gang zijn, een groep van 350 mannelijke arbeidskrachten, hoofdzakelijk afkomstig uit de landbouw, bemiddeld moest (en gelukkig ook kon) worden naar de industrie in West-Brabant en in Dordrecht en naar de havenbedrijven in Rotterdam, omdat er op Tholen en St. Philipsland voor hen geen arbeid in het vrije bedrijf buiten de landbouw aanwezig is.

Industrie van noemenswaardige betekenis is in dat rayon niet aanwezig, ondanks het feit, dat Tholen door middel van een brug over de Eendracht een vaste oeververbinding met Noord-Brabant heeft.

Tot nu toe faalden alle pogingen om daar tot industrievestiging te komen; op de duur zullen de betrokken 350 arbeiders met hun gezinnen in meerderheid gaan wonen in hun respectieve werkgemeenten, omdat de dagelijkse arbeids- en reisduur een te groot aantal uren in beslag nemen.

Noch voor de werknemers, noch voor hun gezinnen is dit een toestand, welke lang kan en mag voortduren.

In overig Zeeland zullen na de voltooiing van herverkavelingen en Drie-Eilandenplan naar schatting 1.000 arbeiders vrij komen, waarvoor in de agrarische sector geen emplooi meer aanwezig is.

Deze arbeiders wonen verspreid over ver uit elkander gelegen gebieden met weinig dichte bevolkingsconcentraties en bovendien nog slechte, tijd-

rovende verbindingen, vooral veroorzaakt door de brede stromen, welke Zeeland doorsnijden.

Veerdiensten, hoe goed ook georganiseerd, blijven kwetsbaar bij mist, storm, ijsgang, te hoog of te laag water.

Reizigers, die voor hun werk of zaken aan bepaalde uren en afspraken gebonden zijn, ondervinden daardoor de grootste moeilijkheden.

In het westen oftewel randstad Holland, waar een aantal van rond 278.000 inwoners van Zeeland niet imponeert (Rotterdam-Zuid zou reeds zulk een zielental herbergen) redeneert men: laat de mensen uit overig Nederland, die daar geen emplooi meer vinden, rustig naar het westen komen. Daarmede is de zaak eenvoudig en definitief opgelost.

Een belemmering voor zulke dood-simpele oplossingen vormen dikwijls de gevoelens van de mensen, die met wortel en tak uit hun geboortegrond gerukt moeten worden.

Het behoeft geen bewijs van sociale achterlijkheid, van star conservatisme te zijn, als men niet hoera roept zodra de gelegenheid zich voordoet om het leven en werken in de vrije natuur, in een vertrouwde gezonde omgeving, te ruilen voor de status van grotestadsbewoner van een popperig flatje op de zoveelste etage, met uitzicht op een gespaarde c.q. aangelegde groenstrook, welke niet betreden mag worden.

Mannen en schoolgaande kinderen worden opgeslokt in de maalstroom van het snelverkeer op de spitsuren; komen zij gezond en heelhuids van hun arbeid in fabrieken en scholen thuis in het onwennige flatje zonder tuintje en zonder hun vertrouwde omgeving, dan vormen zij met echtgenote en moeder een vreemd element, dat gedurende een lange periode met meer of minder succes een zware strijd tegen de aanpassingsmoeilijkheden te voeren heeft.

Hier in Zeeland vormde het Provinciaal Bestuur een „Werkgroep Delta-zaken", samengesteld uit vijf diensten, te weten de Hoofden van de Provinciale Waterstaat met een afzonderlijk bureau voor bijzondere (Delta-) werken, het Economisch Technologisch Instituut, de Stichting voor Maatschappelijk en Cultureel Werk en de Provinciale Planologische Dienst.

In nauwe samenwerking met het Provinciaal Bestuur onderzoeken deze diensten de respectievelijke waterbouwkundige, economisch-geografische, sociaal-culturele en planologische tendenties en desiderata, op grond waarvan het Provinciaal Bestuur tenslotte de beleidsbeslissingen neemt.

De uitvoering van het Drie-Eilandenplan in de huidige vorm werd reeds bepleit in de brochure „Er op of er onder".

Vóór 1940 kende men al een soortgelijk plan, waarbij aan brugverbindingen in plaats van aan afsluitingen werd gedacht.

Nu met de uitvoering een aanvang is gemaakt, ruim 12 jaar na de bevrijding van Zeeland en dan nog vermoedelijk „versneld" tengevolge van de ramp van 1953 en het daaruit voortvloeiende „Delta-plan", valt het weer op, hoe lang de weg is van plan tot uitvoering en voltooiing.

Dit geldt uiteraard in veel sterker mate voor het gigantische Delta-plan, waarover men spreekt in schattingen, variërend van 15, 20, 25, ja zelfs tot

40 jaren, dikwijls beïnvloed door de mate van vertrouwen der deskundige schatters in de huidige en toekomstige conjunctuur, de internationale ontwikkelingen, in het ergste geval in het al of niet voortbestaan van een bewoonbare wereld.

Aangezien pessimisten en optimisten althans dit met elkander gemeen hebben, dat zij — en vooral over een lange reeks van jaren — maar zelden helemaal gelijk of helemaal ongelijk krijgen, doet men er uiteraard goed aan de goede en kwade kansen van de toekomstige ontwikkeling van het westen en overig Nederland nauwlettend te bestuderen en dan, wat Zeeland betreft, meer critisch en sceptisch dan vertrouwend op de wonderbaarlijke zeer gunstige gevolgen, welke de optimisten in schier onbeperkte omvang voor ogen staan.

Deze schone toekomst op lange termijn kan voor „overig Nederland" buiten het westen in zekere mate realiteit dan wel fata-morgana blijken, trouwens voor het westen zelf eveneens.

Gebeurtenissen, ver uitgaande boven eigen beleid en invloed van Overheid en volk, kunnen echter niet zo tijdig gesignaleerd worden, dat het risico-element uitgeschakeld wordt.

Vanzelfsprekend is degelijke en grondige voorbereiding het parool.

Maar men verlieze ter wille van een ver verwijderde toekomst die op korte termijn en speciaal voor Zeeland niet uit het oog. Voor Zeeland bestaat die uit het eindelijk paal en perk stellen aan de noodzaak, dat een groot deel van de jonge, waardevolle krachten jaar in, jaar uit elders een bestaan moet trachten te verwerven, nog meer concreet: dat voor een duizendtal vrij komende arbeidskrachten buiten de landbouw, in de aanwezige en te vestigen industrie werkgelegenheid wordt gevonden.

Men betoogt — zeer terecht — dat Nederland, wat de beschikbare recreatie-oppervlakte per hoofd der bevolking betreft, er veruit het slechtst voor staat van alle volken in West-Europa.

Men signaleert — alweer zeer terecht — dat naast de woningnood, ons sociale probleem nummer 1, als nummer 2 het gebrek aan recreatie-ruimte genoemd moet worden en dat ook daarvoor even dringend een oplossing gevonden dient te worden.

Zulk een oplossing komt niet vanzelf; wat wel vanzelf gaat is het steeds meer nijpend worden van dit moeilijke probleem der recreatie in een land, dat steeds sneller in de richting van overbevolking, van even snel toenemend sociaal toerisme, van de te verwachten kortere werkweek en langere vakanties groeit.

Men bedenke wel, dat voortschrijdende ontvolking van gebieden, van nature voorbestemd om prettige recreatie-oorden te zijn en vooral te blijven, gaat ten koste van de aanwezige accommodatie en outillage.

In Zeeland is het nog niet zo ver gekomen, dat dorpen zonder kapper, schoenmaker, slager, bakker, groentenhandelaar en andere onmisbare dorpsgenoten zijn geraakt, dat kerken vervallen en scholen gesloten of gecombineerd

moeten worden, verenigingen op velerlei gebied de geest geven en dat alles tengevolge van niet meer te stuiten, al dan niet wel bewust in de hand gewerkte neiging tot vertrek der ingezetenen, die in hun woonplaats geen toekomst meer zien en elders een betere hopen te verkrijgen.

Maar dan is het ook te laat; het is nog altijd beter voorkomen dan genezen.

Voor Zeeland behoeft dit geen ernstig probleem te vormen. Alles wijst er op, dat na de voltooiing van het Drie-Eilandenplan nieuwe, aantrekkelijke en omvangrijke recreatiemogelijkheden ontstaan. Dit zal na de voltooiing van het Deltaplan in nog veel sterker mate het geval zijn.

De mogelijkheden moeten echter gebruikt worden, de juiste sfeer voor een rustig verblijf in een aangename, aantrekkelijke omgeving moet geschapen worden. Dat scheppen gaat niet van vandaag op morgen. Bebossing en beplanting vragen jaren tijds om tot zulk een wasdom te komen, dat flora en fauna een harmonisch geheel gaan vormen.

Watersportgebieden vragen bovendien een doelmatige outillage, zomerhuisjes en bungalows niet minder. Hotels en pensions, vooral in de matige prijsklassen, zijn onontbeerlijk, kampeerterreinen, sportvelden, openluchttheaters en jeugdherbergen zijn eveneens broodnodig. Goed onderhouden rijwielpaden zijn even onmisbaar als goede autowegen, met dit verschil, dat eerstgenoemde zoveel mogelijk beschut moeten zijn, dus: voorzien van beplantingen, welke bescherming bieden tegen te straffe wind.

Dit alles vraagt grote investeringen, veel arbeid, betrouwbare exploitanten, een faciliteiten verlenende Overheid (daarbij bedoelende Rijk, Provincie en Gemeente) en een bevolking, die begrijpt, dat de recreatiezoekenden niet als objecten voor een bloeiende vreemdelingenindustrie, maar als gewaardeerde gasten beschouwd en behandeld dienen te worden.

Zulk een verbetering van het klimaat in overig Nederland — Zeeland incluis — schept kansen voor vestiging van industriële en andere bedrijven, kan en zal het overbevolkte westen althans van een beduidend deel der recreatiezorgen kunnen ontheffen.

Maar het zij ook beklemtoond: industrievestiging doet men ook het liefst in de bewoonde en bewoonbare wereld. Directie en personeel, van leidinggevend tot uitvoerend, is het heus niet onverschillig, waar men met vrouw en kinderen komt te wonen. Allerlei factoren: prettige omgeving, gemakkelijke verbindingen met een of meer grote steden, huisvesting, onderwijs- en ontspanningsmogelijkheden, zij alle spelen een gewichtige rol bij de keuze van een plaats voor industrievestiging of -uitbreiding.

In Zeeland is op dit terrein nog zeer veel te doen. Van een positief naar buiten gericht eensgezind optreden van alle daarbij betrokken instanties is, althans buiten Zeeland, nog niet voldoende gebleken.

De provincie, wier bevolking plm. 2.75 % van die van geheel Nederland uitmaakt, telt nog altijd 101 gemeenten, dit is 10 % van het totale aantal Nederlandse gemeenten.

Vanzelfsprekend is het aantal (te) kleine gemeenten groot, wat uit het navolgende overzicht moge blijken.

Zielental			Aantal gemeenten	
1	t/m	249	1	
250	„	499	9	
500	„	749	9	
750	„	999	13	
			32	beneden 1000 zielen
1000	„	1499	12	
1500	„	1999	12	
			56	beneden 2000 zielen
2000	„	2999	19	
3000	„	3999	10	
4000	„	4999	7	
5000	„	5999	2	
6000	„	6999	1	
7000	„	7999	2	
14000	„	14999	2	
22000	„	22999	1	
27000	„	27999	1	
		Totaal	101	

Deze cijfers leren, dat 32 % van het aantal Zeeuwse gemeenten minder dan 1000 zielen telt, 24 % van 1000 tot beneden 2000 en nog eens 19 % van 2000 tot beneden 3000 blijft.

Wil men komen tot bestuurlijke eenheden met wat meer mogelijkheden op allerlei gebieden, dan betekent 32 % + 24 % = 56 % gemeenten beneden 2000 zielen, dat nauwgezet gestreefd moet worden naar samenvoeging van gemeenten, waarbij valt aan te tekenen, dat het aantal samenvoegingen groter zal dienen te zijn naar mate men streeft naar grotere gemeenten van bijvoorbeeld 3000, 4000 of 5000 zielen, doch liefst nog naar grotere eenheden.

Sedert jaren bestaat een provinciale commissie herziening indeling gemeentelijk grondgebied in Zeeland, welke binnenskamers ongetwijfeld grondige studies en plannen heeft gemaakt, doch tot uitvoering daarvan is het nog niet gekomen.

Toch begint er, althans voor Schouwen en Duiveland, welk eiland 18 gemeenten telt, tekening in de plannen te komen.

Naar verluidt is een wetsontwerp voor een nieuwe gemeentelijke indeling op Schouwen en Duiveland in voorbereiding, neerkomende op vermindering van het aantal gemeenten van 18 tot 6.

Er zijn in Zeeland ongetwijfeld meer gebieden aan te wijzen, waar zulk een herziening even heilzaam voor heden en toekomst van de provincie zal blijken.

Een even belangrijke materie vormt de concentratie van waterschappen. Op dat gebied kwam in de loop der jaren al het een en ander tot stand. Thans is een voorstel van Gedeputeerde Staten betreffende concentratie van een 80- à 90-tal polders op Schouwen en Duiveland, Tholen en Noord-

Beveland tot 3 waterschappen door de Provinciale Staten zonder hoofdelijke stemming aanvaard.

Het voorstel ondervond weinig principiële bezwaren, het schijnt, dat het belang van de concentratie algemeen wordt ingezien. Is dat een gunstig voorteken voor de even noodzakelijke concentratie van gemeenten?

Hoewel bij samenvoeging van gemeenten, zelfs reeds bij grenswijzigingen, allerlei vraagpunten op politiek, godsdienstig, cultureel, historisch en ander terrein rijzen en deze stellig niet alle als onbelangrijk mogen worden beschouwd, is het te hopen, dat bij de verdere arbeid ten behoeve van Zeeland's toekomst inderdaad datgene wat het zwaarst is, ook het zwaarst zal wegen.

De gevolgen van oorlog, bezetting, bevrijding en watersnood hebben er toe geleid, dat vroeger schier onoplosbaar schijnende belangrijke problemen, thans, gezien in het licht van het betrekkelijke en vergankelijke van allerlei belangen, verhoudingen, wensen en bezwaren, gemakkelijker en met meer succes ter hand kunnen worden genomen.

Men late dus niet af van voortdurende, regelmatige activiteiten om te voorkomen, dat Zeeland's naaste en verdere toekomst zorgvol en onzeker blijft.

Een zeer belangrijk gedeelte van Zeeland, namelijk Zeeuwsch-Vlaanderen, waar ruim 91000 mensen wonen, dat wil zeggen 1/3 gedeelte van de totale bevolking der provincie, bleef hier tot dusverre feitelijk onbesproken.

Het grenst aan België en is over land alleen via het territorium onzer zuiderburen te bereiken c.q. te verlaten.

Van overig Zeeland en daarmede van overig Nederland is het gescheiden door de Honte of Wester Schelde, een machtige rivier (of beter: zeearm) van internationale betekenis.

Voor de verbinding van de Antwerpse havens met de open zee betekent die Schelde de hartader.

Tengevolge van dit karakter is het reeds een uitgemaakte zaak, dat bij de uitvoering van het Deltaplan de Wester Schelde niet betrokken zal zijn.

Er komt dus geen afsluitdam en dit betekent derhalve: ook na de voltooiing van het Deltaplan, omstreeks 1975 à 1980, zal het isolement van Zeeuwsch-Vlaanderen blijven voortbestaan, ja erger: nog meer worden geaccentueerd.

Vast staat, dat het creëren van een vaste oeververbinding via een brug of door middel van een tunnel technisch uitvoerbaar is.

De vraag is slechts, of de enkele tientallen millioenen guldens, daarvoor benodigd, een onoverkomelijk beletsel mogen worden genoemd, gelet op het feit, dat het Deltaplan een paar milliarden guldens zal vergen.

Recente gebeurtenissen hebben nog eens bewezen hoe gebrekkig de communicatie van overig Zeeland met Zeeuwsch-Vlaanderen is, indien de veerdiensten tengevolge van de weersgesteldheid verstek moeten laten gaan.

Bij de jongste verkiezingen van Leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal door de Provinciale Staten, kon de uitslag slechts met vertraging

worden vastgesteld, omdat de Leden der Staten van Zeeland, die in Zeeuwsch-Vlaanderen wonen, tengevolge van vertraging door mist niet op tijd aan de stemming te Middelburg konden deelnemen.

Dezer dagen waren de Commissaris der Koningin en Leden van Gedeputeerde Staten op weg naar Hulst voor het bijwonen van zittingen, belegd in verband met aanhangige grenswijzigingen tussen enkele gemeenten, na uren lang wachten aan een der veren, genoodzaakt hun reis per auto via Bergen op Zoom, Antwerpen, naar Hulst voort te zetten. Oorzaak: de mist maakte overtocht van de Schelde per boot onmogelijk.

Dergelijke toestanden van volkomen isolement voor een kleine honderdduizend landgenoten moesten in de 20e eeuw in Nederland tot het grijs verleden behoren.

Reeds lang vóór de verschijning der brochure „Er op of er onder" koesterde een ingenieur van de Provinciale Waterstaat in Zeeuwsch-Vlaanderen „een plan tot verbetering van de vaarweg door de Wester Schelde tussen Antwerpen en Terneuzen, dat tevens beoogde de inpoldering van een aanzienlijk gebied, een belangrijke besparing op de kosten der zeewering en een oplossing van het vraagstuk der verbinding met Zeeuwsch-Vlaanderen.

Dit plan voorziet in het uitbaggeren van een ruime vaargeul langs de rand van de schorren van het „Verdronken Land van Saeftinge" en voortzetting van deze vaargeul in westelijke richting door middel van een doorgraving van het schiereiland bij Walsoorden. Dit zou een aanzienlijke bekorting, maar vooral een vergemakkelijking van de vaart naar Antwerpen betekenen."

De schrijvers dachten aan verdere uitwerking van dit plan door het tengevolge van de nieuwe vaargeul van het schiereiland afgesneden eilandje met een dam te gaan verbinden met Zuid-Beveland.

Zij vragen zich af, of daar niet de overlandse verbinding ligt die wij zoeken en zo dringend nodig hebben en of niet met betrekkelijk eenvoudige hulpmiddelen bij het maken van de doorvaart door het schiereiland tegelijkertijd de tunnel, welke wij zo vurig wensen, onder dat kanaal „in de droge" kan worden geconstrueerd, zonder dat wij het uiterst kostbare technische wonderwerk van Antwerpen en Rotterdam behoeven te herhalen.

De gedachten bleven gedachten, de plannen kwamen niet verder dan het embryonale stadium, het isolement werd en wordt steeds meer gevoeld als een ernstige belemmering in de ontwikkeling van Zeeland.

Zeeuwsch-Vlaanderen, een rijk geschakeerd stuk Nederland, met grote kansen op verdere ontplooiing, is noodgedwongen meer op België dan op overig Zeeland en overig Nederland georiënteerd.

Antwerpen, Brussel, Gent en Brugge zijn daar voor duizenden Zeeuwen meer uit eigen aanschouwing bekende steden dan Middelburg, Breda, Dordrecht, Rotterdam, 's-Gravenhage of Amsterdam.

Tienduizenden Belgen, Fransen, Engelsen en Duitsers, om maar een voorbeeld te noemen, kennen Zeeland en Zeeuwsch-Vlaanderen uit eigen aanschouwing bij herhaalde langere of kortere vakantie en zakenbezoeken beter dan ongetelde Nederlanders uit de overige provincies.

De wetenschap, dat opheffing van Zeeland uit het nog altijd bestaande isolement zowel naar Noord als naar Zuid wachten moet tot de voltooiing van het Deltaplan (dus 20 à 25 jaar) en voor Zeeuwsch-Vlaanderen tot dusverre een volkomen uitzichtloze zaak mag heten, is weinig bemoedigend.

Na alle rampen en tegenslagen hoopt en vertrouwt het op die maatregelen van de Centrale Overheid, welke de ontoereikende eigen krachten van het gewest zodanig zullen versterken, tot dat duidelijk kan worden vastgesteld: Zeeland is „er op", de dreiging van het „er onder" is voorgoed weggenomen.

KRONIEK

SOCIALE VERZEKERING

Werkloosheidsuitkering aan gehuwde vrouwen

De situatie in België en Nederland

Men zal zich wellicht herinneren, dat de verstrekking van werkloosheidsuitkering aan gehuwde vrouwen in België indertijd een ongewenste omvang heeft aangenomen. De duur van deze uitkering is daar, anders dan bij ons, niet beperkt tot een bepaalde periode, terwijl tevens t.o.v. personen, die geen passend werk weigerden, en zich overigens aan de contrôlevoorschriften onderwierpen, aanvankelijk geen mogelijkheid tot beëindiging van de uitkering aanwezig was. Toen nu de industrie, die na de oorlog genoodzaakt was geweest alle beschikbare arbeidskrachten — rijp en groen — aan te trekken, weer scherper ging selecteren, werden zeer veel, vooral ook gehuwde vrouwelijke, arbeidskrachten afgestoten, voor wie nergens meer passend werk te vinden was, en die dit ook veelal niet zochten, omdat zij — met de werkloosheidsuitkering als aanvulling op de gezinsinkomsten — in het geheel geen behoefte hadden om naast het normale huishoudelijke werk, de zorg voor de kinderen, enz., nog weer werk in loondienst te gaan verrichten.

De volgende tabel doet zien, in welke mate het aantal van de vrouwelijke volledig werkloze uitkeringgenietenden toenam in vergelijking tot dat der mannelijke.

	Mannen	Vrouwen
1946	43.000	5.000
1947	30.000	5.000
1948	64.000	17.000
1949	130.000	44.000
1950	128.000	42.000
1951	101.000	52.000
1952	108.000	66.000
1953	117.000	67.000

Men ziet hieruit hoe het aantal vrouwen van 1/7 van het totaal aantal uitkeringgenietenden toeneemt tot ruim 1/3. Intussen nam het aandeel der gehuwde vrouwen in deze aantallen gestadig toe. De algemene statistiek van de Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid geeft hierover geen uitsluitsel: men is daartoe aangewezen op speciale opgaven. Daaruit bleek dat het aandeel van de gehuwden in het totaal der volledig werkloze vrouwen als volgt verliep: